

Н. Л. Мєшкова*м. Алчевськ***ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Розвиток ділової активності суб'єктів господарювання пов'язується із зростанням, що безперечно є однією із умов забезпечення прибуткової діяльності в умовах конкуренції у ринковому середовищі. Таким чином, стан ділової активності визначає: по-перше, параметри функціонування промислового підприємства; по-друге, забезпеченість підприємства ресурсною базою; по-третє, результативність економіко-фінансової діяльності суб'єктів господарювання в цілому.

Найчастіше ділову активність розглядають у широкому і вузькому значенні [1–4; 5, с. 244]. Ділова активність (або бізнес-активність), що характеризує виробничу і комерційну діяльність підприємства, є внутрішньою активністю суб'єктів господарювання і у даному контексті подається у вузькому значенні. Ділова активність у зовнішньому економічному середовищі трактується у широкому значенні як спектр зусиль щодо просування фірм на різних ринках, наприклад, виробничих підприємств — на ринках продукції, підприємств невиробничої сфери — на ринках послуг, фінансових установ — на ринках капіталу тощо.

З питань трактування поняття «ділова активність» суб'єктів господарювання було проаналізовано монографії, наукові статті, дисертаційні роботи, автореферати як вітчизняних, так і зарубіжних учених-економістів [1–18].

Як показали результати аналізу, дане поняття має різні тлумачення, з якими автор роботи або повністю погоджується, або за окремими моментами має деякі уточнення, зауваження. Слід підкреслити, що у посткризових умовах господарювання до ділової активності висуваються нові вимоги.

Отже, мета роботи полягає в узагальненні поглядів щодо трактування ділової активності та обґрунтування власної позиції до визначення цього поняття у діючих умовах функціонування.

Слід відмітити, що словосполучення «ділова активність» походить від англomовного терміну «business activity». Отже, синонімом ділової активності можна вважати вираз «бізнес-активність». Починаючи з XX-го століття, даний термін став використовуватися зарубіжними науковцями у макроекономічних дослідженнях при вивченні кризових явищ. З середини XX-го століття ділова активність стає характеристикою діяльності суб'єктів господарювання. У нашій державі дане поняття починає широко застосовуватися переважно у 90-ті роки при становленні ринкових відносин, з появою приватної власності, із впровадженням методик аналізу фінансової звітності.

Так, у контексті стабільності фінансового стану підприємства Н. М. Науменко виділяє ділову активність, отожднюючи її із економічною активністю, як одну із

характеристик фінансового стану та визначає дану категорію як «раціональність використання виробничо-технічного потенціалу підприємства, що відображає зміну обсягів фінансово-господарської діяльності» [6]. Слід погодитися із даним твердженням у тій частині, що дійсно існує взаємозв'язок між діловою активністю і потенціалом підприємства, однак із даного визначення ділової активності не зовсім зрозуміло, по-перше, які саме вимірники слід використовувати при оцінці зміни обсягів діяльності; по-друге, чому в основу даного визначення покладено саме виробничо-технічний потенціал підприємства, тоді як економічний, фінансовий та інші не розглядаються, хоча зазначені види потенціалу оцінюють стан фінансових ресурсів промислового підприємства.

У монографії В. А. Емельянова, М. П. Беязького і П. А. Достанко [7, с. 13], присвяченій проблемам ринкової активності підприємства, ділова активність суб'єкта господарювання пов'язується із його персоналом і є частиною ринкової активності підприємства та частиною ринкової активності за окремою і-ю продукцією. Крім того у роботі зазначається, що ділова активність, як один із рівнів активності підприємства, містить у собі: організаційно-господарську активність менеджменту, інформаційну активність підрозділів, інноваційну активність, інвестиційно-фінансову, а також функціональну активність. Однак спроба навести структуру саме ділової активності, на думку автора статті, вийшла не зовсім послідовною, оскільки не простежується науковий підхід, який покладено в основу даної структури та потребує пояснення об'єднання навколо ділової активності таких видів активності, як інноваційна, інформаційна та інших.

А. С Лоза у своєму науковому дослідженні співставляє ділову активність із підприємницькою активністю і наголошує на їх відмінностях: підприємницька активність порівняно із діловою активністю включає комплекс ширших дій [8]. У свою чергу ділову активність А. С Лоза пов'язує із економічною діяльністю. Однак, на авторську думку, ділова активність характеризує не тільки економічну діяльність промислового підприємства. Щонайменше результати фінансової та господарської діяльності підприємства безпосередньо пов'язуються із проявом активності у діловому середовищі.

Вагомий внесок у розв'язання проблем управління діловою активністю зробили російські дослідники при підготовці дисертаційних робіт. Особливо слід виділити наукові доробки І. В. Зікунової, О. М. Кремерова, О. А. Нацапаєвої, І. В. Сидоренко, Р. Р. Фатихова.

У своїх дослідженнях Р. Р. Фатихов [9] розглядає ділову активність як економічну категорію, що конкретизує господарську діяльність підприємства: динаміку розвитку, динаміку поставленої мети, динаміку ефективності використання виробничого потенціалу з урахуванням стратегічних інтересів агентських груп. Безперечно, у даному визначенні потребує пояснення вислів «агентські групи».

Також взаємозв'язок ділової активності та конкурентоспроможності відмічено у роботі І. В. Сидоренко [10], в якій зазначається, що ділова активність як діяльність підрозділів підприємства, спрямована на підвищення не тільки конкурентоспроможності, але й ефективності роботи підприємства. Однак варто зауважити, що, визначаючи ділову активність через діяльність підрозділів підприємства, значення даного поняття значно звужується.

Досить вдалим, на погляд автора даної роботи, є визначення ділової активності, що пропонується Н. І. Лигіною і І. Г. Паршутіною [11]. Науковці, досліджуючи економічну і підприємницьку спроможність підприємств, наголошують на тому, що саме ділова активність підприємств є двигуном соціально-економічного прогресу у ринковій економіці. У роботі Н. І. Лигіної і І. Г. Паршутіної ділова активність характеризується як процес господарської діяльності, спрямованої на забезпечення приросту виробництва у динаміці, збільшення трудової зайнятості та ефективне використання ресурсного потенціалу.

Російські дослідники у науковій публікації [12] пов'язують ділову активність із підприємницькою діяльністю та використанням підприємницького потенціалу. У той же час вітчизняні фахівці О. А. Гарасюк і М. Ю. Ігнатенко [13] стверджують, що ділова активність оцінюється зростанням економічного потенціалу. Без сумнівів, ділова активність промислового підприємства пов'язана із його потенціалом. Серед різноманіття видів потенціалу підприємства досить складно визначити конкретні його види (ресурсний, підприємницький, виробничо-технічний тощо), які потрібно аналізувати. На авторський погляд, важливим є те, що у процесі дослідження ділової активності обов'язково оцінюються ті чи інші види потенціалу підприємства, вибір яких залежить від поставлених завдань при здійсненні діяльності.

Чималі дослідження з проблем ділової активності, проведені Г. В. Амбросьєвим у співавторстві з Г. І. Хотинською [14–15], дозволили дійти висновку, що ділова активність характеризує динаміку і ефективність об'єкта управління, тобто суб'єкта господарювання. Дане визначення, на погляд автора проведеного дослідження, є поверхнім і не розкриває основних сутнісних особливостей даної економічної категорії.

Заслугує на увагу підхід О. І. Марченко [4] до визначення ділової активності через висвітлення її економічної ефективності. У даному підході ділова активність виступає характеристикою бізнес-середовища підприємства, яка визначає його стан на ринку, а також ресурси та результати господарювання.

Т. П. Куриленко у своєму авторському визначенні ділової активності підкреслює, що дана категорія є мотивованим на макро- і мікрорівні процесом управління ефективністю господарської діяльності [16]. Також автор наголошує на взаємозв'язку ділової активності з конкурентоспроможністю та інноваційно-інвестиційним потенціалом. Доробок Т. П. Куриленко є важливим з позиції управління діловою активністю промислового підприємства.

У наукових працях М. П. Войнаренко і Т. Г. Рзаєвої [17] сформульовано вимоги до поняття «ділова активність», які полягають у тому, що дана економічна категорія визначає, оцінює та характеризує. Так, як визначають дослідники, ділова активність визначає темпи зростання основних показників діяльності підприємства, оцінює ефективність використання фінансово-виробничих ресурсів, характеризує результативність фінансово-господарської діяльності. З даних вимог випливає, що автори намагалися визначити основні акценти у сутності даного поняття.

Взагалі аналіз зазначених вище літературних джерел та багатьох інших наукових матеріалів з проблем дослідження економічної сутності ділової активності довів, що дане поняття розглядається з різних позицій,

які автором роботи згруповано і у вигляді схеми подано нижче (рис. 1).

З рис. 1 випливає наступний висновок, що на основі узагальнення поглядів науковців автор роботи виділяє п'ять основних підходів щодо тлумачення поняття «ділова активність» промислового підприємства.

Крім того, потрібно враховувати той факт, що ділова активність досліджується не тільки на мікрорівні як внутрішня активність підприємства, але й на рівні держави — макрорівні (зовнішня ділова активність), а також на міждержавному рівні. На макрорівні термін «ділова активність» використовується:

— для опису економічного стану в країні, фази економічного циклу;

— як характеристика ринків збуту (розмір замовлень, стан розрахунків);

— для оцінки корпорацій: відкриття філій, відділень.

Щодо використання терміну «ділова активність» на міждержавному рівні необхідно відзначити, що Світовий банк щорічно складає рейтинг «Ведення бізнесу» (Doing Business) [18], в якому країни ранжуються за сприяттвом здійсненню підприємницької діяльності, отже активізацією ділової активності. Дані даного рейтингу свідчать, що у 2011 р. позиція України була на 149 місці, а у 2012 р. знизилася до 152 місця серед 183 досліджуваних країн, тобто стан ділової активності погіршився.

Також слід узагальнити наявні взаємозв'язки між діловою активністю та іншими економічними категоріями, які підкреслюються безпосередньо у визначенні поняття «ділова активність» або наводяться окремо при характеристиці сутності цього поняття. Існування цих зв'язків є цілком обґрунтованим і не викликає сумнівів у автора роботи.

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що поняття «ділова активність» тісно пов'язано із:

а) потенціалом промислового підприємства, зокрема такими його видами, як економічний, фінансовий, кадровий, виробничо-технічний, ресурсний та іншими видами потенціалу, на що наголошувалося раніше у даному підрозділі;

Рис. 1. Підходи до трактування поняття «ділова активність» промислового підприємства

б) конкурентоспроможністю суб'єкта господарювання;

в) ефективністю, прибутковістю, результативністю, зростанням діяльності підприємства.

Отже, логіку вивчення терміну «ділова активність» промислового підприємства можна представити таким чином (рис. 2).

Рис. 2. Логіка дослідження ділової активності промислового підприємства

Із рис. 2 можна зробити висновок, що поняття «ділова активність» досить широко застосовується в економічних дослідженнях.

Таким чином, з позиції необхідності удосконалення управління діловою активністю у сучасних посткризових умовах функціонування ділової активності промислового підприємства можна визначити як процес щодо забезпечення досягнення цілей розвитку підприємства у сфері виробництва і реалізації продукції, який включає такі основні етапи, як: 1) вивчення змін у зовнішньому оточенні підприємства і своєчасне реагування на них дієвими заходами; 2) забезпечення ефективності основного виду діяльності на основі скорочення операційних витрат і підвищення рентабельності виробництва; 3) створення конкурентних переваг промислового підприємства на ринках товарів на основі впровадження нових технологій, задоволення попиту споживачів відповідно до їх потреб у різні проміжки часу. При цьому ступінь досягнення цілей розвитку на певному етапі залежить від рівня ділової активності.

На відміну від існуючих визначень ділової активності у тому, що запропоновано автором, акцентується увага:

— на операційному (основному) виду діяльності підприємства;

— на тому, що ділова активність є процесом, який відбувається за етапами, які доповнюють один одного;

— на тому, що ділова активність є обов'язковою умовою виконання цілей і задач функціонування підприємства.

Досліджені підходи до трактування поняття «ділова активність» промислового підприємства, сформований власний погляд автора роботи на визначення даного терміну дозволять більш обґрунтовано сформувати на прямі оцінки ділової активності суб'єктів господарювання при здійсненні основного виду діяльності.

Список використаних джерел

1. Турило А. М. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття «економічна активність підприємства» [Текст] / А. М. Турило, І. С. Вчєрашня // Фінанси України. — 2011. — №10. — С. 79–84.

2. Заїкіна О. О. Роль показників ділової активності в оцінці управління підприємством [Текст] / О. О. Заїкіна // Харчова промисловість. — 2008. — №7. — С. 144–148.
3. Петренко М. І. Оцінка ділової активності підприємства [Електронний ресурс] / М. І. Петренко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: Зб. наук. праць. — Київ: НАУ, 2010. — №26. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prer/2010_26/index.html.
4. Марченко О. І. Фінансові аспекти ділової активності [текст] / О. І. Марченко // Фінанси України. — 2007. — № 5. — С. 136–143.
5. Ковалёв В. В. Введение в финансовый менеджмент [текст] / В. В. Ковалёв. — М. : Финансы и статистика, 2006. — 768 с.
6. Науменко Н. М. Аналіз змін фінансового стану підприємства, спричинених рухом дебіторської та кредиторської заборгованостей [Текст] / Н. М. Науменко // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі. — 2004. — № 3 (23). — С. 238–254.
7. Емельянов В. А. Рыночная активность предприятия [Текст] / В. А. Емельянов, Н. П. Беляцкий, П. А. Достанко. — М. : Наука, 2005. — 192 с.
8. Лоза А. С. Підприємницька активність за умов суспільної трансформації (на прикладі малого бізнесу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» [Текст] / А. С. Лоза. — Харків, 2009. — 22 с.
9. Фатыхов Р. Р. Формирование деловой активности промышленного предприятия: на примере химической отрасли Республики Татарстан: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» [Текст] / Р. Р. Фатыхов. — Казань, 2009. — 24 с.
10. Сидоренко И. В. Влияние деловой активности на результативность деятельности промышленных предприятий: на примере предприятий винодельческой промышленности Ставропольского края: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» [Текст] / И. В. Сидоренко. — Москва, 2010. — 23 с.
11. Лыгина Н. И. Аспекты предпринимательства и деловой активности в экономических системах [Текст] / Н. И. Лыгина, И. Г. Паршутина // Вестник Тамбовского университета. — Сер. : Гуманитарные науки. — 2009. — № 5. — С. 300–307.
12. Гурнович Т. Г. Оценка предпринимательской активности на рынке агрохимической продукции [Текст] / Т. Г. Гурнович, Л. В. Агаркова, Р. А. Кузнецов, И. Ю. Мурадова // Вестник Адыгейского государственного университета. — Сер. 5 : Экономика. — 2011. — № 1. — С. 209–214.
13. Гарасюк О. А. Проблеми щодо сутності поняття «ділова активність підприємства» [Текст] / О. А. Гарасюк, М. Ю. Ігнатенко // Вісник КТУ. — 2010. — № 22. — С. 62–68.
14. Амбросьев Г. В. Деловая активность: вопросы теории и практики [Текст] / Г. В. Амбросьев // Сервис в России и за рубежом. — 2011. — Т. 23. — № 4. — С. 24–28.
15. Хотинская Г. И. Методический инструментальный мониторинг деловой активности (макроэкономический аспект) [Текст] / Г. И. Хотинская, Г. В. Амбросьев // Сервис plus. — 2010. — № 4. — С. 155–161.
16. Куриленко Т. П. Теоретичні аспекти визначення ділової активності [Електронний ресурс] / Т. П. Куриленко // Науковий вісник Академії муніципального управління, серія «Економіка» : зб. наук. праць. — Київ : АМУ, 2009. — Вип.6. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_6/ZMIST.htm.
17. Войнаренко М. П. Ділова активність підприємств: проблеми аналізу та оцінки [Текст] : [монографія] / М. П. Войнаренко, Т. Г. Рзаєва. — Хмельницький : ХНУ, 2008. — 284 с.
18. Doing business in a more transparent world. — Washington, DC: World Bank, 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/~media/FPDKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB12-FullReport.pdf>.